

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНІЙ СФЕРІ

© Бліхар М. М., 2015

Аналізуючи задекларовану проблематику, з'ясовано, що в умовах рецесії світової економіки, викликаній глобальною фінансовою кризою, зростає роль державних інвестицій як одного із загальноновизнаних у всіх індустріально розвинених країнах світу інструментів державного управління макроекономічними процесами, що сприяють зниженню і нейтралізації кризових явищ в економіці. Відображено, що важлива роль у реалізації цього завдання приділяється фінансовому праву, оскільки інвестиційна діяльність держави є однією із важливих сфер фінансово-правового регулювання. Актуалізується виявлення економіко-правової природи, сутності, значення та ролі державних інвестицій у фінансовій системі України.

Ключові слова: публічні фінанси, інвестиційні відносини, інвестиційна діяльність, фінансово-інвестиційні правовідносини, державне фінансове регулювання.

М. М. Бліхар

ПУБЛІЧНО-ПРАВОВАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ГОСУДАРСТВА В ФИНАНСОВО-ИНВЕСТИЦИОННОЙ СФЕРЕ

В ходе анализа задекларированной проблематики выяснено, что в условиях рецессии мировой экономики, вызванной глобальным финансовым кризисом, возрастает роль государственных инвестиций как одного из общепризнанных во всех индустриально развитых странах мира инструментов государственного управления макроекономическими процессами, способствуют снижению и нейтрализации кризисных явлений в экономике. Отражено, что важная роль в реализации этой задачи отводится финансовому праву, поскольку инвестиционная деятельность государства является одной из важных сфер финансово-правового регулирования. Актуализируется выявление экономико-правовой природы, сущности, значения и роли государственных инвестиций в финансовой системе Украины.

Ключевые слова: публичные финансы, инвестиционные отношения, инвестиционная деятельность, финансово-инвестиционные правоотношения, государственное финансовое регулирование.

М. М. Blikhar

PUBLIC LEGAL ACTIVITIES OF THE STATE IN THE FINANCIAL AND INVESTMENT SECTOR

The analysis declared in article revealed issues that the world economic recession caused by the global financial crisis, the role of public investment as one of the universality in all industrialized countries instrument macroeconomic governance processes that help to reduce

and neutralize the crisis in economics. Showing that an important role in the implementation of the tasks given to finance, as investment activity of the state is one of the important areas of financial regulation. Updated identify economic and legal nature, essence, meaning and role of public investment in the financial system of Ukraine.

Key words: public finance, investment relations, investment, financial and investment relationship, public financial management.

Постановка проблеми. Одним із актуальних пріоритетних напрямків у розвитку науки фінансового права є дослідження природи фінансової діяльності держави та виявлення особливостей правового регулювання в інвестиційній сфері.

Мета роботи - комплексно дослідити основні теоретичні питання науки фінансового права, детерміновані необхідністю правового регулювання фінансових відносин, що виникають у процесі створення, розподілу (перерозподілу) та використання фондів грошових коштів, що забезпечують державу фінансовими ресурсами для виконання своїх завдань і функцій.

Стан дослідження. Питання фінансової діяльності держави, її сутності та правового регулювання перебували і перебувають у центрі уваги дослідників проблем фінансового права, оскільки ці категорії є кардинальними, що лежать в основі методології цієї науки. Теоретичні та практичні питання фінансового права розглядаються у працях вітчизняних та зарубіжних учених, а саме: С. Иловайського, О. Антипової, Н. Косова, С. Лютикова, Л. Абалкіної, І. Бланка, О. Вінник, О. Геєця, Л. Гітмана, М. Денисенка, Н. Орлової, А. Пересади. Однак дотепер відсутнє комплексне дослідження щодо правової діяльності держави у фінансово-інвестиційній сфері.

Виклад основних положень. Інвестування у фінансово-правовому значенні – це одна з функцій держави як публічно-правового інституту, яка здійснюється у правовій формі і полягає у спрямуванні державою в особі наділених фінансовою компетенцією органів централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів у певні сфери економіки та в соціальну сферу з метою отримання економічного та соціального ефекту.

Для фінансово-інвестиційних відносин як відносин, яким притаманна правова форма, значною є роль правотворчості як однієї з функцій такого публічно-правового інституту, як держава. Правову основу діяльності у цих відносинах напрацьовують уповноважені державою представницькі органи влади.

Правотворча діяльність держави, згідно з науковими поглядами теоретика права Н. Вопленка, є особливим джерелом права, яке доцільно називати легальним. Діяльність компетентних правотворчих органів держави, – означає дослідник, – конституційована нормами права, має юридичний характер і визначається не стільки соціальною основою суспільства, скільки законом, встановленою процедурою приведення державної волі у закон [5, с. 26]. Яскравим прикладом закону, яким встановлюється процедура приведення державної волі щодо фінансово-інвестиційних суспільних відносин у закон, є Закон України “Про регламент Верховної Ради України” [15], яким регулюються питання законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, розгляду законопроектів, прийняття та опублікування законів України, затвердження Державного бюджету України, контролю за дотриманням закону про Державний бюджет України та багато інших значущих процедурних питань.

Залежно від суб'єктів правотворчості класифікують на правотворчість у процесі проведення референдуму, правотворчість державних органів, окремих посадових осіб, органів місцевого самоврядування, правотворчість місцевих органів влади і громадських організацій; за значущістю правотворчість поділяють на законотворчість та підзаконну правотворчість [12, с. 61].

В Україні поки що відсутній досвід вирішення фінансово-інвестиційних питань через референдум, однак не виключено, що у майбутньому, з розвитком демократії українське суспільство

прийде й до такої необхідності. Натомість правотворчість державних органів у сфері фінансово-інвестиційних відносин є доволі розвинутою і виявляються у Конституції України, низки законів, підзаконних актів, а також рішень Конституційного суду України.

У підручнику з фінансового права С. Іловайського, виданому ще на початку минулого століття, значиться, що держава є суб'єктом фінансового верховенства, яке виражається у праві держави видавати фінансові закони, обов'язкові як для усіх представників приватних господарств у державі, так і для належних державі фінансових органів [9, с. 6]. Фінансово-правові акти, що видаються уповноваженими на те державними органами, можна назвати юридичною формою регулювання фінансової діяльності держави.

Е. Соколова виходить із того, що фінансове законодавство – це сукупність нормативних правових актів, які регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення державою і муніципальними утвореннями фінансової діяльності, тобто у процесі створення, розподілу і використання фондів грошових засобів [18, с. 66].

За юридичною силою фінансово-правові акти поділяються на закони та підзаконні акти, які, як правило, встановлюють загальні правила поведінки, звернені до широкого кола осіб та організацій та розраховані на неодноразове, тривале застосування. Закони уповноважена приймати виключно Верховна Рада України як єдиний законодавчий орган держави України.

Серед прийнятих Верховною Радою законів України, якими регулюється фінансово-інвестиційна діяльність держави як публічно-правового інституту – Конституція України як Основний Закон держави, Бюджетний кодекс України, закони України “Про інвестиційну діяльність”, “Про режим іноземного інвестування”, “Про здійснення державних закупівель”, “Про цінні папери та фондовий ринок”, “Про здійснення державних закупівель”, “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць”, “Про інститути спільного інвестування”. При цьому основи для реалізації фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків, згідно з ч. 2 ст. 92 Конституції України, можуть встановлюватись виключно на рівні законів України. Регулювання цих питань у підзаконних нормативно-правових актах не допускається.

Підзаконні фінансово-правові акти приймаються на основі законів і повинні відповідати їм. До них належать укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, інструкції та накази Міністерства фінансів України.

За органами, які приймають фінансово-правові акти, останні поділяються на фінансові акти органів представницької влади, якими, наприклад, є Верховна Рада України та місцеві ради, та акти органів виконавчої влади, зокрема, Кабінету Міністрів України, місцевих державних адміністрацій. До фінансових актів органів представницької влади в інвестиційній сфері належать передусім вже зазначені закони України, а також кодифіковані акти законодавства – Бюджетний і Податковий кодекси України. Як приклад актів органів виконавчої влади, якими регулюються фінансово-інвестиційні питання, можна навести Наказ Мінекономрозвитку України під назвою “Форма інвестиційного проекту, для реалізації якого може надаватися державна підтримка”, Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку та критеріїв оцінки економічної ефективності проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів” тощо.

Бюджетний кодекс України як формалізований результат публічно-владної діяльності у фінансовій сфері, так само, як і Податковий кодекс, є наслідком кодифікації – найскладнішої і найтрудомісткішої форми систематизації нормативно-правових актів, яка відбувається за допомогою об'єднання нормативних актів у єдиний, логічно цілісний акт із зміною їх змісту. У процесі кодифікації усувається застарілий правовий матеріал, суперечності у нормах, створюються нові правила поведінки, забезпечується їх узгодженість та логічність [12, с. 64].

Серед нормативно-правових актів, якими визначаються бюджетні відносини, Бюджетний кодекс має найвищу юридичну силу, про що прямо зазначено у ч. 2 ст. 4 цього кодифікованого акта. В Україні існує лише один публічний державний орган, який здійснює прийняття законів, зокрема й фінансових, – Верховна Рада України. Наприклад, на виконання законодавчих повноважень у

фінансовій сфері Верховною Радою України була прийнята низка визначальних для інвестування законів, які були перелічені вище.

Варто зауважити, що прийняття цих актів регулювання фінансової діяльності і введення їх у дію, автоматично не гарантує досягнення державою високих економічних і соціальних показників за рахунок інвестицій, оскільки законодавчі декларації можуть і часто вступають у резонанс з економічними реаліями. Натомість у розвиненому ринковому господарстві правова основа інвестиційної діяльності повинна утворювати цілісну систему взаємодоповнювальних, внутрішньо несуперечливих законів, що являла б собою своєрідний кодекс державного регулювання інвестиційного процесу [10, с. 27]. Тому перелічені законодавчі та підзаконні акти регулювання фінансових відносин в інвестиційній сфері є лише основою для подальшого вдосконалення правового поля інвестиційної діяльності.

Інвестиції як категорія фінансового права, як уже зазначалося, передбачають виділення коштів з Державного бюджету України, причому ефект від інвестування законодавство і наука переважно класифікують на економічний та соціальний. Перший полягає у досягненні певних економічних показників, а другий, – відповідно, соціальних.

Під час виконання публічно-значущих завдань важливо прагнути до досягнення балансу інтересів особи, суспільства і держави. Так, основоположною метою регулювання інвестиційної діяльності державою є збалансованість інтересів суспільства, держави та приватних інвесторів. Способи для її досягнення можуть бути економічними, політичними, правовими. Чільне місце серед цих засобів належить останнім.

Якого балансу повинна прагнути держава у забезпеченні високих показників у кожній зі сфер суспільного буття, що визначеться, зокрема, у понятті фінансового регулювання, під яким у літературі розуміють вплив на економічні і соціальні процеси, спрямований на попередження можливих або усунення наявних диспропорцій, забезпечення розвитку передових технологій і соціальної стабільності, шляхом концентрації фінансових ресурсів в одних сегментах ринку і обмеження зростання об'єму фінансових ресурсів, – в інших [19, с. 120].

Регулювання державою інвестиційної діяльності відбувається згідно з цільовою спрямованістю із втілення у життя існуючої у ній науково-технічної, економічної та соціальної політики. Це відбувається не без урахування наявних в країні цілей і параметрів економічного і соціального розвитку, національних і місцевих програм економічного прогресу, можливостей відповідних бюджетів та виділених у них коштів (ч. 1 ст. 11 Закону України “Про інвестиційну діяльність”). Бюджет країни як її фінансовий план, що приймається державно-владним апаратом на календарний рік, великою мірою стосується публічно-правового аспекта інвестування. Адже у ньому знаходять формально-юридичне втілення норми щодо видатків, які планує здійснити держава у поточному році. У державному бюджеті країни втілюється її інвестиційна стратегія, бюджет є конкретним планом її практичної реалізації. Сферами державного інвестування, на які спрямовуються видатки Державного бюджету, переважно виступають промисловість, інфраструктура, соціальна сфера, наука, мистецтво.

Бюджетне фінансування, як зазначають І. Сергєєв та І. Веретеннікова, здійснюється з дотриманням таких принципів, як отримання максимального економічного і соціального ефекту за мінімумом затрат та цільового характеру використання бюджетних ресурсів. Так, тримання максимального економічного і соціального ефекту за мінімумом затрат означає, що бюджетні засоби повинні надаватись лише, якщо проект забезпечує найбільшу результативність. Цільовий характер використання бюджетних ресурсів полягає у тому, що фінансування конкретних об'єктів здійснюється після затвердження бюджету на відповідний рік, чим забезпечується контроль за витратанням ресурсів за раніше визначеним напрямом [17, с. 77].

Побудову бюджетної системи за принципом справедливого та безстороннього поділу суспільного багатства задекларовано у ч. 1, 3 ст. 95 Основного Закону України. Інвестування, як намагався у такий спосіб продемонструвати законодавець, – не лише економічне явище. Для інвестування Закон України “Про інвестиційну діяльність” на нормативному рівні передбачив також соціальні мету і умови.

Принцип визнання соціальної відповідальності такого явища, як управління, як зазначається в управлінській літературі, є прикладом зміни парадигми управління. Отже, в теорії управління визнають, що сьогодні у бізнесі та в державному управлінні особливе значення надається соціальній відповідальності, яка передбачає усвідомлення керівниками широких соціальних цілей під час прийняття управлінських рішень [3, с. 29].

Висновки, зроблені в науці з приводу розуміння поняття “соціальна держава” мають не лише теоретичний, але й практичний зміст. По-перше, соціальне, ідентичне суспільному та спільному, соціальна держава зобов’язується нести відповідальність за існування усього суспільства. По-друге, термін “соціальний” вказує на статус людини, її зв’язок з державою і підкреслює наявність обов’язків людини по відношенню до інших людей і суспільства. Врешті, соціальна держава – це організація, яка допомагає слабкій людині і прагне вплинути на розподіл благ у душі принципів справедливості, щоб забезпечити кожному гідне життя [16, с. 387].

Економічний і соціальний ефекти від інвестування йдуть поряд, проте можуть і вступати у суперечність, адже досягненню соціального ефекту від вкладення матеріальних цінностей до певної міри протиставляються цінності сучасного капіталізму, який набув глобального характеру і в якому людина розглядається як агрегат для накопичення матеріальних благ та споживання, а держава – механізм для розвитку економіки і накопичення економічного багатства. Така парадигма цінностей має певне підґрунтя, адже фінанси, – як вже було з’ясовано, – є об’єктивною необхідністю і одним із найвагоміших предметів діяльності держави у ринковій економіці. До того ж суспільство, в якому існують товарно-грошові відносини, не може обійтись без фінансів.

В. Опарін згадує про “фінансові суперечності” між суб’єктами фінансових відносин, зазначаючи, що вони “мають яскраво виражений суперечливий характер”, оскільки “кожний суб’єкт прагне отримати якомога більше, але це можна зробити тільки за рахунок інших суб’єктів, які мають такі самі інтереси. Звідси випливає необхідність збалансування інтересів усіх суб’єктів” [13, с. 12].

Ринкова економіка – це суспільне надбання, наслідок економічного прогресу в країні. Однак важелями ринку неможливо досягти соціальної справедливості, рівномірного розподілу благ, задовольнити інтереси найбільш вразливих. Серед вад ринку А. Чистов, зокрема, виділяє неспроможність ринку забезпечувати людей суспільними товарами, яка, серед іншого, виявляється у нездатності індивіда, який бажає скористатися благом, за нього платити [8, с. 8]. Так, необхідно визнати, що економіка ринку завжди передбачає певну соціальну нерівність. Виникає конфлікт інтересів матеріально антагоністичних прошарків суспільства.

Природа виникнення фінансово-правового конфлікту, зокрема в інвестиційній сфері, є закономірною, адже нинішнє суспільство – заручник панування грошей. Відомо, що характеризуючою ознакою фінансового права є його тісний взаємозв’язок з економічною категорією – “гроші”. Проте поряд зі значущістю грошових відносин для держави не меншою є міра реалізації соціальних потреб суспільства. Власне держава є тим публічним суспільним інститутом, що покликаний забезпечити реалізацію соціальної мети інвестування.

На ґрунті зіткнення інтересів у сфері фінансів як відносин з розподілу коштів грошових фондів виникає ситуація, яка у фінансово-правовій науці називається “фінансово-правовим конфліктом”. Знаний дослідник проблеми правових конфліктів у фінансових відносинах Ю. Крохіна виділяє одну з основних ознак юридичного конфлікту у фінансовій сфері – сферу його виникнення, а саме: публічну фінансову діяльність, а також реальне зіткнення інтересів учасників [11, с. 21].

Як зазначає дослідник глобального сенсу категорії “гроші” В. Пихтін, світогляд багатьох громадян, світорозуміння ними сучасної дійсності обмежується насамперед грошовою оцінкою явищ господарського життя, не вдаючись до їх моральної оцінки. Сьогоднішнє суспільство – це суспільство споживання, де гроші стали вирішальним фактором життєдіяльності людини. Вони відкидають цивілізовані базові цінності, деформують психіку людей, роз’єднують людську спільність, рвуть державу на шматки. З одного боку, економічне життя немислиме без грошей,

грошових відносин. Добре працюючи, грошова система сприяє якнайповнішому використанню виробничих потужностей, повнішій зайнятості, прискорює “економічний кровообіг”. З іншого боку, гроші деформують здоров’я суспільства, породжуючи у ньому бездуховність, ерозію свідомості. Найбільша “заслуга” грошей – розкол суспільства на різні соціальні групи, розділ населення на бідних і багатих, глибоке порушення соціальної справедливості [14, с. 108–109]. При цьому у процесі розподілу суспільних благ, зокрема, у вигляді фондів грошових коштів, обділеними нерідко виявляються найменш соціально захищені верстви населення.

Кожне право передбачає соціальну нерівність, – писав дослідник прав людини А. Бережнов, – вона, як найхарактерніша ознака в історії людського суспільства, означає передусім нерівний фактичний розподіл соціальних можливостей і обов’язків між соціальними суб’єктами [1, с. 21].

До того ж баланс інтересів як мета ефективного регулювання інвестиційної діяльності не є ефемерною. Основою цього балансу мають стати правові, зокрема, фінансово-правові інструменти регулювання суспільних відносин.

Враховуючи конфлікт інтересів соціальної справедливості і ринкових відносин, законодавець у Законі України “Про інвестиційну діяльність” встановив, що метою інвестування є досягнення певного соціального ефекту. Вказівка законодавця на таку мету інвестицій – логічне закладення на правовому рівні соціальної ідеї, яка лежить в основі інвестиційної діяльності нарівні з економічною ідеєю.

Отже, інвестиції, у широкому розумінні, мають соціальну спрямованість, яка полягає у створенні перспектив для соціального захисту найбідніших верств населення, розвитку науково-технічного прогресу, стимулюванні задоволення підвищеного суспільного запиту на певні товари і послуги, поглибленні духовно-ідеологічного змісту нації.

Законодавчий акцент на соціальному призначенні інвестицій є виправданим і логічним, адже саме держава повинна виступати тим важелем управління, який встановлює “правила гри” на інвестиційному ринку, і межі капіталізації інвестиційного процесу з метою припинити ті дії суб’єктів інвестиційної діяльності, які можуть послабити або звести нанівець запитуваний суспільством соціальний ефект від вкладення цінностей.

Серед завдань соціальної політики держави, у літературі, зокрема, значаться гармонізація суспільних відносин, узгодження інтересів і потреб окремих груп населення з довгостроковими інтересами суспільства; створення умов для підвищення матеріального благополуччя громадян, забезпечення рівності соціальних можливостей, соціального захисту усіх громадян і їх основних гарантованих державою соціально-економічних прав, зокрема підтримка малозабезпечених груп населення; розвиток галузей соціального комплексу, таких, як освіта, охорона здоров’я, наука, культура, житлово-комунальне господарство тощо [6, с. 48].

У теорії фінансів виділяють три напрямки здійснення соціально-економічного гарантування. Перший – гарантувати кожному мінімальний рівень заробітної плати, її індексацію, помірні податки і невтручання у підприємницьку діяльність. Другий – задоволення пріоритетних потреб суспільства, які держава не може довірити кожному громадянину самостійно, і третій – вирівнювання рівнів життя окремих груп населення [4, с. 193]. Досягнення успіхів за означеними напрямками, а особливо за останнім, мають стати цілями публічної роботи державного апарату у фінансово-інвестиційній сфері.

У контексті збалансування інтересів як мети ефективного регулювання інвестиційної діяльності потрібно зауважити, що власне соціальна функція держави покликана усувати або пом’якшувати можливу соціальну напругу та розгорнути творчий потенціал суспільства. Вкладення в людину – освіту, культуру, охорону здоров’я, – як слушно зазначають у літературі, – є найприбутковішим бізнесом. Цим і відрізняються стрімко прогресуючі країни – вони знаходять можливість бюджетних вкладень у людину, забезпечуючи вільний розвиток, залучення до активної діяльності, і звідси – достойне життя, захищеність незатребуваних верств населення [2, с. 82].

Стратегічною метою втручання держави у процес поділу фінансових засобів є недопущення занепаду людського ресурсу, адже саме людина є джерелом суспільного прогресу, багатства і процвітання держави. Постійне якісне зростання людського потенціалу у країні реалізується через фінансову підтримку незаможних верств населення, вкладень в освіту, наукові дослідження, сучасні суспільні реформи, прищеплення здорового способу життя, засоби відповідної пропаганди, формування і утримання тих структурних одиниць у системі органів влади, на які були б покладені усі ці функції, та багато інших заходів.

Оскільки перерозподіл доходів у суспільстві В. Кушлін вважає однією з функцій держави власне у ринковій економіці [7, с. 53], то таке його здійснення, що спрямоване на підвищення якості забезпечення соціальної сфери суспільства та покращення рівня життя незаможних верств населення, не повинно розцінюватись як соціалістична “зрівняйлівка” або явище, яке суперечить економіці ринку, а натомість має розглядатись як процес, який цілком узгоджується з ідеологією і практикою втілення засад ринкової економіки.

Під час перерозподілу доходів як суспільної власності і суспільного надбання на першому місці серед функцій сучасної демократичної держави, на відміну від класової, є всебічне й неухильне забезпечення реалізації основних прав і свобод людини і громадянина. Ця функція об'єктивно має пріоритетне значення, оскільки усі інші напрямки діяльності підпорядковуються цій головній функції і покликані створювати гарантії реалізації прав і свобод у соціально-економічній, правовій та іншій сферах життя [2, с. 82].

Висновки. У той час, коли економічний ефект від реалізації інвестиційних проектів розглядається як критерій, який характеризує раціональність дій, які виконуються під час реалізації проекту, соціальні результати відображають внесок проекту у покращення соціального середовища, і, в кінцевому рахунку, – у покращення якості життя. Якість життя характеризується такими оцінками, як рівень, спосіб життя, а також здоров'я і тривалість життя. Рівень життя – це доходи населення, його забезпеченість товарами і послугами споживчого значення, ціни і тарифи на товари і послуги; вживання населенням продуктів харчування тощо. Спосіб життя – це зайнятість населення, підготовка кадрів, забезпечення населення об'єктами освіти, культури і мистецтва, охорони здоров'я, спорту, транспортного обслуговування, включаючи соціальну безпеку. Здоров'я і тривалість життя – це покращення умов праці, розвиток сфери охорони здоров'я, рівень обслуговування.

Досягнення високих показників у зазначених сферах соціального життя і має стати найвищою метою публічно-владної діяльності, а інвестиційно-фінансові відносини – ефективним засобом її реалізації. Адже держава не існує сама по собі, а діяльність владного апарату лише у власних інтересах можлива у класових, нерозвинених і недемократичних суспільствах. Натомість держава як організація публічної влади в особі її апарату є соціально відповідальною перед суспільством, яке делегувало повноваження цьому апарату. Тому держава в особі публічного апарату в своїй діяльності повинна керуватись не лише метою забезпечення дотримання фінансового правопорядку, а ставити собі за стратегічну ціль всебічний суспільний поступ, який, своєю чергою, не є можливим без забезпечення нормального функціонування і розвитку кожного індивіда, окремої людини як найвищої соціальної цінності, яку може мати держава.

1. *Бережнов А. Г. Права личности: некоторые вопросы теории / А. Г. Бережнов. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 142 с.* 2. *Борисов Г. А. Теория государства и права: учеб. / Г. А. Борисов. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2007. – 292 с.* 3. *Бурганова Л. А. Теория управления: учеб. пособ. / Л. А. Бурганова. – М.: Инфра-М. – 168 с.* 4. *Василик О. Д., Павлюк К. В. Державні фінанси України / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Вища шк., 1997. – 383 с.* 5. *Вопленко Н. Н. Источники и формы права: учеб. пособ. / Н. Н. Вопленко. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2004. – 102 с.* 6. *Государственное регулирование*

экономики: учеб. пособ. / Т. Г. Морозова, Ю. М. Дурдыев, В. Ф. Тихонов [и др.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 255 с. 7. Государственное регулирование рыночной экономики: учеб. / под общ. ред. В. И. Кушлина. – М.: Изд-во РАГС, 2005. – 834 с. 8. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. - К.: КНЕУ, 2004. – 440 с. 9. Иловайский С. И. Учебник финансового права / С. И. Иловайский; под. ред. Н. П. Яснопольского. – Одесса: Е. С. Иловайская, 1912. – 616 с. 10. Косов Н. С. Повышение действенности государственного регулирования инвестиционной сферы: моногр. / Н. С. Косов, С. А. Лютиков. – Тамбов: Изд. Тамб. гос. техн. ун-та, 2007.– 124 с. 11. Крохина Ю. А. Юридический конфликт в финансовой сфере: причины, сущность и процедуры преодоления / Ю. А. Крохина // Журнал российского права. – № 9. – 2003. – С. 68–76. 12. Малько А. В. Теория государства и права в схемах, определениях и комментариях: учеб. пособ. / А. В. Малько. – М.: Проспект, 2010. – 144 с. 13. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. / В. М. Опарін. - К.: КНЕУ, 2002. - 240 с. 14. Пыхтин В. Я. О двух сторонах денег / В. Я. Пыхтин // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки. – Вип 15. – Кіровоград: КНТУ, 2009. – 412 с. 15. Про регламент Верховної Ради України / Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/page7>. 16. Рассолов М. М. Актуальные проблемы теории государства и права: учеб. пособ. / М. М. Рассолов, В. П. Малахов, А. А. Иванов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 447 с. 17. Сергеев И. В. Организация и финансирование инвестиций: учеб. пособ. / И. В. Сергеев, И. И. Веретенникова. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 271 с. 18. Соколова Э. Д. Правовое регулирование финансовой деятельности государства и муниципальных образований / Э. Д. Соколова. – М.: Юриспруденция, 2009. – 161 с. 19. Финансы: учеб. / А. Г. Грязнова, Е. В. Маркина, М. Л. Седокова и др. – М.: Финансы и статистика, 2012. – 496 с.